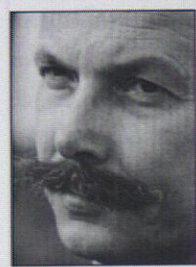

Van Nu en Straks van de Poolse neerlandistiek, ofwel 'enzovoorts' van een neerlandicus

JERZY KOCH

Over het ontstaan en de geschiedenis van de neerlandistiek in Polen is in de afgelopen dertig jaar met bewonderenswaardige regelmaat geschreven. Al dan niet in combinatie met diagnoses van de actuele toestand op het gebied van vertalingen uit de Nederlandse literatuur, scoort dit onderwerp hoog op de publicatielijsten van Poolse neerlandici. Met zijn artikel uit 1967 was Norbert Morciniec waarschijnlijk de eerste, terwijl Stefan Kiedroń met zijn geschiedkundige schets uit 2010 de rij voorlopig afsluit. Daartussen verschenen talrijke overzichtsartikelen van Stanisław Prędoła, Zofia Klimaszewska, Andrzej Dąbrówka evenals van ondergetekende.

1. De geschiedenis van het vak en de kwestie van identiteit

De meeste auteurs bezondigden zich aan dit onderwerp op instigatie van collega's uit de Lage Landen. Het sterke vermoeden, dat bijna aan zekerheid grenst, laat de lezer van deze bijdragen, die inhoudelijk en stilistisch een uiteenlopend karakter hebben, tot de conclusie komen dat men op deze manier het ego van de Nederlandse taalgemeenschap wilde versterken of de culturele stemming in Nederland en Vlaanderen wilde opvrolijken. Het doet immers elke natie goed om te weten dat er buitenlanders zijn die zich gretig hun taal en cultuur eigen maken.¹

Artikelen over de Poolse neerlandistiek kwamen eveneens uit eigen beweging tot stand. De behoefte van

mijn land- en vakgenoten hoeft niet te verwonderen, want geschiedschrijving draagt traditioneel bij aan het creëren van een eigen identiteit. Ik herinner mij een dag toen ik samen met een collega per auto naar Wrocław terugreisde na deelname aan een van de feestelijke festiviteiten rondom het zoveeljarige bestaan van een van de Centraal-Europese vakgroepen ten zuiden van het Sudetengebergte. Departementen Nederlands schoten aldaar in de jaren negentig als paddestoelen uit de grond, maar niemand wilde als novum doorgaan en stuk voor stuk beriepen ze zich op een oude, ergens in een ver verleden onderbroken traditie. Mijn collega bewonderde deze vindingrijkheid en ergens ter hoogte van de Tsjechisch-Poolse grens grapte ik dat wij ze allemaal zouden kunnen kloppen door te verwijzen naar Hofmann von Fallersleben, die *cum grano salis* tot de grondlegger van de neerlandistiek in Wrocław gerekend kan worden: de auteur van *Horae Belgicae* was immers in 1823-1842 in de toen Duitse stad Breslau werkzaam. Hij kon makkelijk de figuur van *founding father* spelen en protest aantekenen kon hij niet meer, terwijl onze wortels met hem tot de eerste helft van de 19de eeuw zouden teruggaan! En zie: er kwamen een colloquium en een bundel *170 jaar neerlandistiek in Silezië*, want – het is nu eenmaal zo – men kiest zijn identiteit.

Als je jezelf niet al te serieus neemt en afstand tot dergelijke gebeurtenissen behoudt, is dat alles op zich best aardig en ook nog nuttig. Ronde jaartallen geven aanleiding tot organisatie van wetenschappelijke congressen, academische gedachteswisseling en allerlei gezellig samenzijn. Maar de vraag rijst of ook lessen getrokken worden uit het verleden. Kijken we analytisch naar de activiteiten van coryfeeën van weleer? Worden de namen van voorgangers niet toevallig en ongereflexeerd gebruikt zonder degelijk onderzoek waarom er geen opvolgers kwamen en de traditie toen onderbroken werd? Dient de geschiedenis van het vak

niet slechts tot legitimatie van de huidige situatie? En kijken we ten slotte bij dergelijke gelegenheden kritisch naar onze eigen meer recente geschiedenis of willen we louter onze werkelijke en vermeende prestaties opnoemen, zonder dat we bijvoorbeeld ook onze nalatigheden erkennen en gemiste kansen in kaart brengen teneinde de neerlandistiek vooruit te helpen?

Toen de redactie van *Over taal* met haar verzoek om een bijdrage kwam, overvielen mij twijfels en bovengenoemde bezwaren. Moet dat nou weer, zo'n overzicht van de Poolse neerlandistiek? De vraag van de redactie was weliswaar kort: 'Hoe zit het met de neerlandistiek in Polen?' En de opdracht luidde: 'Schrijf over de belangrijkste ontwikkelingen van de voorbije 50 jaar enz.' Dat was gelukkig vaag genoeg geformuleerd en gaf dus meer speelruimte. Spontaan kwam bij mij de typisch Nederlandse reactie op: *het moet kunnen* – ook de titel van het meest recente boek van Herman Pleij (2010) over de ontwikkeling van de Nederlandse mentaliteit dat ik juist aan het lezen was. Het taalkundig duiveltje fluisterde weliswaar in mijn oor om het zo kort mogelijk te houden en de geijkte ambtenarenformulering te gebruiken zoals 'het gaat goed met het Nederlands in Polen', maar het veelzeggende 'enzovoorts' aan het einde van de uitnodigingszin bekoorde mij meer en daar zal ik dus wat dieper op ingaan.

2. Wortels en hedendaagse groei

2.1. Oorsprong

De neerlandistiek in Polen komt – grof geschetst – uit twee bronnen voort. Er is een lokale lijn die met N. Morciniec in de jaren zestig in Wrocław begint en er is een qua oorsprong Oost-Duitse lijn die veelal verzwegen wordt. Deze tweede lijn kwam tot stand door de nauwe samenwerking tussen een aantal Poolse universiteiten en de toenmalige Karl-Marx-Universität in Leipzig, waar Gerhard Worgt leiding gaf aan de afdeling Nederlands, die al sinds 1919 in Leipzig bestond. Klimaszewska, Prędoła en andere Poolse studenten, die in de toenmalige DDR germanistiek studeerden, werden door Worgt voor het Nederlands geënthousiasmeerd. Het was een publiek geheim dat er begin jaren zeventig bijna twee keer zoveel Poolse als Duitse (reguliere) studenten in Leipzig Nederlands studeerden. (Ook uit andere landen waren er trouwens veel studenten germanistiek die in Leipzig Nederlands gingen studeren en neerlandicus en/of vertaler uit het Nederlands werden.)

Dankzij de samenwerking tussen Zofia Klimaszewska, Jan Czochrański en Andrzej Dąbrówka deed het Nederlands in de tweede helft van de jaren zeventig zijn intrede aan de Universiteit van Warschau, terwijl Morciniec en Prędoła al een tijdje bezig waren om in Wrocław de studie nieuw leven in te blazen. Opvallend is dat zij allemaal als germanisten opgeleid werden en op een na taalkundigen waren. Dit valt met name op, omdat vandaag de dag het accent in de Poolse neerlandistiek bij de literatuurwetenschap ligt. Tevens moet opgemerkt worden dat de Warschause lijn na de voortijdige dood van Klimaszewska in 2007 snel wegwijnde en vandaag niet meer bestaat. De oorzaken van dit onheuglijke feit verdienen nadere diagnose. Ik wil hier slechts de belangrijkste twee noemen. Ten eerste bestonden er interne oncnigheden binnen de faculteit waar de vakgroep Nederlands ondergebracht was. Ten tweede was er gebrek aan hoogopgeleide academisch zelfstandige neerlandici, die de kar hadden kunnen trekken.

2.2. Hoe maak je neerlandistiek onontbeerlijk?

Kleine vakgroepen die zich met kleine talen bezighouden, moeten hun nut en op deze wijze hun bestaansrecht voortdurend bewijzen om met succes te functioneren binnen universitaire verbanden waar gewoonlijk grotere entiteiten, grotere ambities en groter geld het voor het zeggen hebben. Op dit gebied heb ik mijn eigen academische ervaring over de afgelopen jaren verzameld, maar ook de geopolitiek biedt hier een goede leidraad: Nederland en België kunnen zelf als toonbeeld fungeren van de wijze waarop je je tussen de mogendheden moet bewegen om je eigen voortbestaan te waarborgen. Ook binnen de letterenfaculteiten waar vakgroepen Nederlands opereren, zijn consequentie en consensus nodig, maar ook tact en diplomatie en daarenboven een enorm innovatief vermogen. Zonder in details te treden, kan gezegd worden dat juist dit in Breslau ten tijde van Hofmann von Fallersleben ontbrak, net als honderdzeventig jaar later in Warschau.

Het is eigenlijk tamelijk opmerkelijk dat in het recente overzicht *Neerlandistiek in Europa. Bijdragen tot de geschiedenis van de universitaire neerlandistiek buiten Nederland en Vlaanderen* noch Leipzig noch Warschau vermeld wordt als plaatsen waar de neerlandistiek ooit bestond, maar in het recente verleden ter ziele is gegaan. Toch bestond de neerlandistiek in Leipzig sinds de jaren tien van de vorige eeuw en kende de neerlandistiek in Warschau een geschiedenis van zo'n dertig jaar, waarin veel activiteiten door